

izločitev vseh tistih območij, ki so zgubila nekdanjo primarno agrarno funkcijo ter niso vabljiva za turistično-rekreacijsko dejavnost.

Gospodarsko perspektivnim območjem planinske subekumene velja tudi posebna pozornost glede varstva okolja. Proces, ki oživljajo planinski svet, še niso zajeli širših območij. Zato je nujno, da takoj na začetku pričakovanega poseganja v planinsko okolje, določimo ustrezne mere varovanja okolja in se izognemo negativnim posledicam.

Preobrazba obmestij slovenskih mest s črno gradnjo

Marjan R a v b a r*

Na Inštitutu za geografijo univerze v Ljubljani smo v preteklem letu, ob finančni pomoči Raziskovalne skupnosti Slovenije — Sklada Borisa Kidriča, izdelali študijo, ki je poskušala osvetliti tisti del individualnih novogradenj, ki nastajajo na neplanski ali nedovoljen način. Novo nastajajoče skupine hiš v starih naseljih namreč polnijo pokrajino in rušijo obstoječa razmerja. Ta oblika urbanizacije je v Sloveniji tako pomembna in trajna, da pomeni enega od temeljnih problemov pri raziskovanju in načrtovanju urbanizacijskih procesov. Problem stihijske ali črne gradnje smo proučevali predvsem z geografskega vidika. S črnimi gradnjami se spreminja podoba naselij, kar se kaže v fiziognomiji pokrajine. Deformacije nastopajo v agrarnem, kakor tudi v urbanem prostoru. Takšna urbanizacija pokrajine ima naslednje negativne učinke v okolju:

1. kazi fiziognomsko podobo pokrajine;
2. zmanjšuje funkcijsko vrednost zemljišča;
3. načrtovalcem pri regionalnem razvoju naselij in poseljenosti Slovenije ustvarja probleme, ki so včasih nepremostljivi;
4. onesnažuje človekovo okolje (predvsem podtalnico, pa tudi estetsko podobo naselij).

Z rastjo stihijsko grajenih stanovanjskih hiš se širi, posebno ob komunikacijah, tip razloženih naselij. S črno gradnjo počitniških hišic pa se širi tip raztresene gradnje tudi v turistično najbolj atraktivnih območjih Slovenije.

Naselja (mesta), obrobljena s črno gradnjo, so danes nedvomno tipičen odraz urbanizacije v Sloveniji. Večidel je ta pojav posledica ekonomskega razvoja (zemljiška renta oziroma cena zemljišča), industrijskega razvoja in razvoja terciarnih dejavnosti in hitrega preslajanja kmečkega prebivalstva v nekmečke poklice.

Ta proces je zatekel stanovanjsko in urbanistično politiko popolnoma nepripravljen. Potek urbanizacije v Sloveniji je bil vse preveč spontan. To nas obvezuje, da v prihodnosti našo urbanizacijo zavestneje usmerjamo, vendar brez pretiranih administrativnih ukrepov.

* prof. geografije. Zavod za spomeniško varstvo SRS, Ljubljana, Plečnikov trg 2.

Pri raziskavi se je pokazalo, da je bila med leti 1960—1973 v Sloveniji skoraj vsaka peta zasebna novogradnja zgrajena na nedovoljen način (v okolici Ljubljane in Maribora skoraj vsaka druga). Tudi prostorska razporeditev črnih gradenj kaže na široko razprostranjenost pojava. Nedovoljene gradnje se najintenzivneje pojavljajo izven ožjega območja mest. Posebno intenzivno rastejo vzdolž prometnic. Tu so nastala že prava strnjena naselja črnih gradenj (okolica Ljubljane, Maribora, Celja, Novega mesta, Kopra itd.).

Analiza zbranih podatkov je pokazala, da so se prve črne gradnje začele pojavljati nekako po letu 1955, da so pravi razmah doživele po letu 1965 in da do danes še niso začele upadati. Štiri petine črnograditeljev gradi svojo hišo v bližini domačega kraja, zato tudi črne gradnje rastejo v veliki večini na kmetijskih površinah (60%), predvsem na travnikih in sadovnjakih, močno pa so prizadete še njivske in vrtno površine. Z opuščanjem kmetovanja se je spremenil odnos do zemlje. Zelo naglo izginja predstava o zemlji kot osnovi kmetovega obstoja. Nekdaj so se vasi umikale na slabša tla, na mejo kultur, pod hrib itd., in so s tem ostale obdelovalne površine nedotaknjene. Danes ta naravni regulator, ki je stoletja vzdrževal ravnotežje v pokrajini, izgublja svojo moč. Skušamo ga nadomestiti z novimi: z urbanističnimi zakoni, načrti in inšpekcijami, žal z manjšim uspehom.